

Hvad en medelstor familj behöfver för själfva hushållskostnaderna är ej lätt att säga, ty ytterst få föra några räkenskaper. Det förefaller dock, som om det skulle anses normalt, om en man lämnar sin hustru 12 à 15 kr. per vecka för sådant ändamål. Då en vuxen son eller dotter ger 5 kr. per vecka i hemmet, vill vanligen modern ej på några villkor, att t. ex. flickan skall taga tjänst, ty då mister hon dennas »slant», hvilket väl således borde betyda att »slanten» räcker till mera än maten för dottern. Med nuvarande höga priser på allting synes detta svårt, men det är väl den omständigheten, att det lagas på en gång för flera personer, som kan förklara saken, ty åtskilligt vittnar om att det verkligen kan gå ihop. Möjligen är modren ej i stånd att ordentligt beräkna kostnaderna för dotterns mat, men erfarenheten borde väl i längden visa, om »slanten» är tillräcklig, eller om den kan förslå till mera än maten.

En kvinna, som förstår matlagning och har praktisk erfarenhet om uppköp, kan få rätt mycken mat för en ringa penning. Genom att passa på och köpa, då handeln på torget just håller på att sluta för dagen, och landsborna äro ifriga att bli af med det sista för att återvända hem, kan åtskilliga förnödenheter fås mycket billigt. Likaså genom inköp af s. k. småkött, d. v. s. smärre bitar af olika delar af djuret, som vid styckning och försäljning blifvit kvar, och som kan sorteras upp och användas för olika ändamål, kan för billigt pris närande föda fås.

Genom att själf baka det för familjen behöfliga brödet hemma, kan man få groft, närande och välsmakande sådant för en bråkdel af hvad bröd med betydligt mindre näringsvärde skulle kosta på magasinet. Att, som så ofta sker, köpa fint bröd, hvilket såsom gammalt säljes med mycket stor nedsättning, för att mätta barnen med sådant till kaffet, är en särdeles dålig beräkning, ty sådant bröd är uppblåst och har föga must samt blir, direkt ätet, fastän det är billigt i pris, ändå dyrt jämfördt med det hembakade. Hvad det däremot med fördel kan användas till är dels till bröd-soppa, dels till inbakning i pannkakssmet till s. k. brödpannakakor.

Hvad som vid inköp t. ex. af potatis, kål och rötter samt ved i hög grad fördyrar köpet är, att så små kvantiteter tagas. Ved säckvis och potatis litervis förslå föga. Förståndiga hushållare spara därför under sommaren, då de flesta ha bättre förtjänst, och köpa upp på hösten på en gång, hvarigenom för samma summa fås betydligt större valuta.

Man måste förstå att det, för att något sådant skall kunna göras, kräfves själfbehärskning i ej ringa grad, ty alltid finns det luckor, som behöfva fyllas, då något mer finnes att köpa för, än hvad som åtgår för de dagliga behofven. Att då mera tänka på framtiden än att se på ögonblickets kraf, därtill fordras viljestyrka och en kraft som ej är allas, men som för sin belöning med sig genom känslan af oberoende och lugn trygghet.

I många lägenheter finnas dock, trots den höga hyra de betinga, inga förvaringsrum och därigenom försvåras större inköp.

Vore det ej så lätt att få en vedpolett här och en där under vintern, så skulle dock måhända flera ställa omtänksamt för sig i afseende på den nödvändighetsvaran, än hvad nu sker.

Bristande kunskap om det rätta sättet att elda gör ock veden mera

odryg, än hvad den behöfde vara. Att det är lättare att värma upp frisk luft än förskämd sådan, det vet nog husmodern icke — såvida ej skolan undervisat barnen därom —, och så eldar hon på, utan att förut ha vädrat bostaden. Det måste erkännas, att hon för åstadkommande af en rationell luftväxling har åtskilliga svårigheter att bekämpa. Ibland finns ingen lucka att öppna på fönstret, utan »frisk luft» skall tagas genom dörren från en fuktig förstuga; ibland har hon blott det ena rummet för hela barnskaran och vågar ej utsätta denna för drag. Hufvudsakliga skälet för hennes tillvägagångssätt är dock, att hon tycker det är skada att släppa ut den värme som finns. Följden blir emellertid den, att i stället för ren, af brasan lätt uppvärmd luft, får man den tunga, kvafva, syrefattiga atmosfär, som så ofta slår emot den besökande vid inträdet i kroppsarbetarens bostad, och som gör barnen bleka och däsiga, samt underlättar tuberkelbacillens förödande härjningar. För att ej frysa i sådan luft behöfves stark värme, och ofta nog håller man rummet kväfvande hett; man sparar således ej på veden, fastän man har ondt om den. Då den tar slut, kännes rummet kusligt som en källare.

Att koka på gaskök har blifvit alltmer vanligt inom små lägenheter i nybyggda hus, och stundom finnas gasautomater uppsatta, så att gasen ej behöfver tagas på räkning utan betalas före användningen.

Till belysning användes gas däremot mindre. I afseende på trefnad är den väl bättre än den ofta rykande, dåligt skötta fotogenlampan, men till hemtrefnaden bidrager i hög grad, om en välskött lampa belyser rummet, och familjemedlemmarna kunna samlas omkring den med sina olika sysselsättningar. Gasoljelampor påträffar man numera lyckligtvis sällan.

Kunde elektrisk belysning så småningom på något sätt blifva tillgänglig för billigt pris, äfven för de små enkla hemmen, så vore därmed mycket vunnet för familjens allmänna välbefinnande. Steget däremellan och den sprakande torrvedstiekan, fastsatt i spiseln, som för hundra år sedan belyste den enkla arbetarens stuga, är stort. Måtte människorna blifva bättre och lyckligare i samma proportion, som den elektriska lampan är bättre än »pärtan».

I de familjer, med hvilka vi sysselsätta oss, är förhållandet hvad kläder angår mycket olika i afseende på de olika familjemedlemmarna. Familjefadern skaffar sig, om han är ordentlig och bygglig och vill »hålla sig uppe» samt deltaga i sammankomster och möten, i allmänhet en kostym hvartannat år och öfverrock hvart fjärde, femte; de vuxna sönerna och döttrarna en vinter- och en sommardräkt om året, och flickorna tycka ofta, att de äro särdeles anspråklösa och försakande, om de ha en vinterkappa i två å tre år; modren får kanske i många fall en ny klädning på 20 år och småbarnen, som gå i skolan, få i ganska stor utsträckning kläder och skodon dels genom skolan — d. v. s. fattigvården — dels genom beklädningssällskap af skilda slag. Egendomligt nog skygga många föräldrar, som själfva skulle kunna skaffa sina barn skodon, icke för att uppmana barnen att begära sådana i skolan. Det börjar nästan på att synas dem som en rättighet att få sådana, ehuru en hvar borde känna det tungt att ej själfva

kunna förse sina barn med hvad de behöfva, utan låta sina grannar, fattiga som rika, betala deras kläder. Sådant är nämligen förhållandet, ty det som utdelas genom skolan, det måste betalas af de skattskyldiga; ökad utdelning af skodon betyder ökad skatt, och vi veta huru denna skatt i många fall tynger de fattiga hemmen.

Hur kan det vara möjligt, frågar man, att kunna åstadkomma inköp af dräkter i den utsträckning som omnämts? Kläder kosta mycket pengar. Här möta vi återigen kreditsystemet. Ett stort antal affärer sälja på afbetalning, d. v. s. 10 kr. t. ex. betalas kontant, det öfriga erlägges genom veckoafbetalningar till ett visst fastställt belopp. Att totalsumman måste beräknas tämligen rundlig är klart, ty risken att ej få den stadgade betalningen och ej heller kläderna tillbaka är betydande, och så måste de ordentliga, liksom i så många andra fall, betala för den slarfvice och opålitlige. Innan summan är slutbetald, äro kläderna ofta nog nästan helt utslitna, utan att hafva varit bärarens egna. De torde vara lätt räknade som, i likhet med en viss ung man, ej börja att begagna dem, förrän de äro färdigbetalda, för att ej hafva den obehagliga förnimmelsen af att uppträda i andras kläder. Egentligen borde det väl kunna gå lika bra, att på förhand spara ihop hvad som behöfves och genom att betala kontant få varan betydligt billigare, än att efteråt betala en drygare summa.

Dylik afbetalningssystem tillämpas äfven på allt upptänkligt annat än kläder. Agenter gå omkring i husen och försöka på allt sätt förmå människor att taga varor — ofta riktiga öfverflödsartiklar — på afbetalning, lockande med att veckoafgiften är så ringa, ej mer än 50 öre i veckan, kanske bara 10 öre, men det är drygt, innan det blir slutbetaldt. På så sätt kringföras och utbjudas speglar, taflor, armband och broscher samt, ej minst, dåliga romaner, hvilkas egentliga lockelse för husmodren, som fastnar för köpet, ligger i ett par granna pärmar, då verket är färdigt, samt en premie på t. ex. ett halft dussin handdukar. Att det blir dyra handdukar, som betalas med 50 öre i veckan under ett helt år, således med 26 kr., då vederbörande ej bryr sig om boken, det tänker hon ej på, räknar vanligen ej heller efter hvad det hela kommer att gå till. Den som slukar bokens innehåll är däremot husets unga son eller dotter, ej sällan till sitt fördärf.

Kolportage-romaner till 10 öre pr vecka hafva sina fasta kunder just i de allra fattigaste och uslaste hemmen, där hvarken sängkläder eller mat finnes, fastän »litern», d. v. s. brännvinsbuteljen, vanligen ej där saknas. Vore det vetgirighet som drefve till bokinköpet, så vore ju förhållandet rörande, men det är den rafflande, sensationella romanens retelse man åstundar.

Att en sak som inbringar något, t. ex. en symaskin, kan få tagas på afbetalning, är ju godt, ty den bidrager själf till denna betalnings erläggande, och hela summan på en gång hade blott med svårighet och efter lång tids samlande kunnat åstadkommas. Mången gång förledes man dock genom att köpet sker afbetalningsvis, till att själf göra affären dyrare än behöfligt — oafsedt att det naturligtvis, som alltid, blir dyrare på afbetalning än mot kontant betalning — på så sätt, att man faller för frestelsen

att taga en maskin till högre pris än nödvändigt; det gör ju ej så mycket, resonerar man, om afbetalningarna fortgå ett par månader kortare eller längre, och så beslutar man sig för en maskin som kostar 120 kr., då man kunnat få en lika användbar för 90 kr. Just denna ökade kostnad kan emellertid stundom vara orsaken till, att man går miste om maskinen på grund af bristande betalningsförmåga under de sista månaderna, hvilka tillkommit med anledning af det högre priset.

Maskinägaren har nämligen rätt att återtaga symaskinen, om ej de stipulerade betalningsvillkoren fullgöras, äfven om blott en bråkdel af hela kostnaden skulle återstå obetald, ty kontrakten äro uppställda som hyreskontrakt med viss betalning pr månad, och först då hela den bestämda summan är betald, tillfaller maskinen den som förhyrt densamma. Genom att granska kontraktet, som den afbetalande innebar, kan man därför göra klart för sig, huru afbetalningarna ägt rum, och hvad som återstår att erlägga. I de stora ordentliga maskinaffärerna visas vanligen mycket tålmod och tillmötesgående mot afbetalaren, och det fastän det ibland kan hända, att affären får utlösa en blott med ett obetydligt belopp afbetald maskin från pantlånaren, där den hyrande belånat den till högsta möjliga pris. Ett sådant tilltag medför dock, om det åtalas, straff som för förskingring.

* * *

Pantlånaren, »den fattiges bank» som det heter, spelar en stor och många gånger olycksdiger roll i arbetarehemmen. Då inkomsterna ej vilja förslå för utgifterna, så ökar man ut de förra genom pantsättning, men det blir så dyra pengar, att den som börjat gå den vägen knappt någonsin kan komma ifrån den annat än genom ett uppoffrande af något af det, som man velat bevara och därför ej afyttrat utan belånat, men som man vanligen ej mäktar lösa tillbaka.

Mot säkerhet af en möbel, en sak af ädel metall, kläder, verktyg m. m. begär man ett penninglån. Det som bjudes som säkerhet för lånet värderas då af pantlånaren, och pengar för ungefär halfva, högst två tredjedelar af värdet lämnas. Om saken ej efter öfverenskommelse återlöses inom fyra månader, så har långifvaren rätt att försälja den för att göra sig betäckt för sin fordran. Räntan, som måste betalas för ett dylikt lån, utgör 1—5 % i månaden, d. v. s. 12—60 % om året, eller med andra ord: man har, då två år förflutit, återbetalt, efter den högre räntesatsen, hela den erhållna lånesumman och därtill den ganska ordentliga räntan af 10 % om året, och ändå är man ej målet — att få saken tillbaka — närmare än förut. I otaligt många fall har nämligen den som pantsatt en sak ej kunnat lösa in den efter fem månader — en, stundom två, respit-månader öfver de bestämda fyra beviljas — utan »sätter om» den, d. v. s. betalar in den lånfångna summan med upplupen ränta och pantsätter sedan saken ånyo. Så kan det fortgå under flera år. För hvarje gång en sådan transaktion skall ske, måste den fattige, som inga kontanter har, af någon låna på några timmar den behöfliga lösesumman och får kanske för det lånet ge en ränta motsvarande månadsräntan hos pantlånaren.

Ett sådant sätt att sköta sig är rent ruinerande och invecklar den lånande i ständigt större svårigheter.

Man kan med skäl fråga, hvarför någon går till pantlånare som tar 5 % ränta, då man i pantbanker kan få låna för 1 å 2 % — 1 % beräknas dock endast för lån på guld- och silversaker. Ofta nog finnes det ha skett, emedan den enskilde pantlånaren, som fordrade högre ränta, hade sin affär några hus närmare än den mindre dyra pantbanken; men mest beror det därpå, att de enskilda pantlånarna ge lån äfven på sådana föga värdefulla saker, som de större kontoren — pantbankerna — neka att alls mottaga som pant.

De lånande förstå och reflektera sällan öfver, hur ohyggligt dyrt det blir att få pengar genom pantlånarna. Att försöka befria någon från de svårigheter, som pantsättning medför, kan blott då lyckas, om man förmår göra för den lånande fullt klart, hvilket utsugande, fördärfbringande sätt att få pengar ett lånande på pant är, så att afsky för det sättet uppstår.

Sant är, att det understundom kan vara till verkligt gagn och hjälp för en nödställd, som inga andra resurser har, att i ett kritiskt ögonblick få nödvändiga penningemedel, men sådana fall äro jämförelsevis få. Där emot är det en ständig frestelse för de slarfviga och obetänksamma att springa till pantlånaren, så fort som ett ögonblicks svårighet uppstår eller önskan om något som ej finns pengar till. Hustrur finnas, som taga mannens rock och »sätta ut» för att köpa rent onödiga saker, och män taga af sina barn deras skodon för att »stampa på», som det ock heter, till inköp af öl och brännvin. Den som kommit in i den olycksdigra vanan att pantsätta har ytterst svårt att upphöra därmed: det synes så enkelt och bekvämt att på sådant sätt få pengar, när man inga har, men det som kommer efter tänker man alls icke på.

Många pantsedlar i ett fattigt hem behöfver ej därför betyda stor nöd, utan kan vara ett vanligt och i familjens tycke lämpligt sätt att förhjälpa sig ur en tillfällig svårighet. Men det kan ock betyda, att en kamp till det yttersta förts, ehuru förgäfves. I ett hem kan hustruns pantsatta vigselring vittna om den djupaste nöd och förtviflan; det kan vara den sista utvägen för att ej frysa eller svälta ihjäl eller för att ej stå utan tak öfver hufvudet, och det kan kännas som ett lidande utan gräns att på så sätt skiljas vid den. Det kan i ett annat vara en alldaglig företeelse. Många hustrur ha så godt som ständigt sina guldringar utsatta, lösa in dem, då pengar inflyta, för att strax åter belåna dem. Endast genom pantsedlar bevisas således absolut ingenting rörande familjens ställning, hvarken i afseende på ekonomien eller något annat.

En äldre kvinna kom en gång till F. V. O. centralbyrå och begärde ett lån för att betala sin hyra. Hon föreföll mycket förtviflad och bad enträget att få lånet. Vid närmare förfrågan kom det fram, att hon hade ej mindre än fyra söner, som voro i arbete och bodde hemma, men de kunde ej hjälpa henne, sade hon. Svaret blef, att man ingenting kunde göra utan att först få tala vid sönerna om saken; hon blef då ond och sade, att det finge ej ske, samt gick sin väg. Hon kom dock snart igen, men då villkoret stod fast, aflägsnade hon sig ånyo och först efter

flera besök beslöt hon sig för att medgifva, att man fick samråda med sönerna.

Det befanns då, att dessa, som voro synnerligen hyggliga och ordentliga unga män, hvilka hvarje vecka lämnade en ganska riklig summa till modern, hvarmed hon skulle sköta om allt, ej visste om att någon hyres-skuld förefanns.

Så småningom kom det i dagen, att modern en gång, ett par år förut, i början af en vecka pantsatt den ena sonens kläder för något uppgifvet ändamål. Då lördagen kom och modern fick pengar, löste hon ut kläderna, som sonen skulle ha på söndagen och fick då naturligtvis betala en hel månads ränta, ty hos pantlånaren räknas räntan lika för en dag eller trettio. De pengar hon fått af sönerna räckte med anledning häraf ej till för den följande veckan, utan saken fick repeteras och snart följde de andra sönernas kläder efter, den enes efter den andres, tills alla fyras kostymer som regel sattes ut på måndagen och löstes in på lördagen. Slutligen fick modern börja att låna af en bekant för att kunna betala lösesumman och fick då ge en krona för ett lån af tio kronor öfver söndagen.

Så hade hon nu hållit på i närmare två år, och följden hade blifvit, att sönernas lämnade pengar ej kunnat räcka hvarken till hyran eller till betalning af andra saker, utan hon stod i skuld på flera ställen, hvilket var naturligt nog, ty det var betydande summor, som hon på dylikt sätt slösat bort i onödan.

Ett lån lämnades nu för att reda upp alltsammans och sönerna iklädde sig ansvaret för afbetalningarna. En viss del af deras förtjänst lämnades därtill hvarje vecka, sedan man räknat efter att återstoden skulle kunna räcka till de nödvändiga utgifterna.

Gråtande lofvade modern, i sin glädje öfver att vara lyft ur det förtviflans djup, som hon störtat sig i, att aldrig mera gå till pantlånaren. Lånet återbetalades ordentligt, men huruvida gumman kunnat hålla sitt löfte, därom vet man intet med bestämdhet. Då minnet af den ångest, hon lefvat i, börjat blekna, kanske hon till en viss grad återföll i den gamla vanan, ty erfarenheten visar, att det är en vana, som är mycket svår att komma ur; men sönerna hade nu anledning att vara vaksamma.

Möjligheten att genom pantsättning öka sina inkomster lockar till utgifter, som ej äro nödvändiga. Genom upplysning och vänlig påverkan bör man söka öfvervinna denna benägenhet att utarma sig själfva, som så många duka under för. Därmed gör man vederbörande bättre tjänst än att endast tigande lösa ut pantsatta saker, ty dessa bli annars ofelbart snart åter på samma sätt belånade.

Utom utgifter till de dagliga behofven finnas en del utgifter, som ej kunna undvikas, utan ovillkorligen böra betalas. Till dessa höra skatter samt afgifter till sjukkassor och andra för arbetaren eller arbeterskan viktiga föreningar, ehuru mången anser, att just sådana kunna skjutas åt sidan. Sjukkassor (se grupp IX a) äro af den största betydelse för en arbetares ekonomi. I hans budget borde afgiften till en sådan aldrig saknas, och numera är också hvar och en, som ordentligt sköter sig, och hvilkens

hälsa ej hindrar inträde i en dylik kassa, medlem af en sådan. Dessa och andra månadsavgifter, såsom till fackförening, eventuellt lifförsäkring m. m. dylikt kan beräknas till 2 kanske ända till 8 kr. per månad och bör räknas till de nödvändiga utgifterna.

Många anse skatterna som en orättfärdig tunga på den, som får arbeta sig till hvarje slant. Att de kunna kännas betungande är begripligt nog, men den tysta eller hörbara protesten emot dem, beror på att man ej gör klart för sig, att man verkligen åtnjuter stora fördelar, som måste kosta pengar, och att man, genom att betala skatt, ger sitt bidrag till betäckande af omkostnaderna för dessa.

Att vårt fosterland, där våra fäder och deras fäder, led efter led sedan urminnes tid lefvat, verkat och dött och slutligen blifvit ett med jorden, att detta vårt härliga land är fritt från främmande ok, att lagar, framprungna och utvecklade ur landets egna inre förutsättningar och af folket själf antagna, där i lugn få tillämpas, att vi få tänka och tala fritt med upprätt huvud, är det ej värdt ett så ringa årligt offer, som den kronoskatt vi betala?

Ljuset på våra gator, dessa gator själfva i det prydliga skick hvare de te sig, den rikliga tillgången på godt och rent vatten, den fria undervisningen för våra barn, våra välskötta parker och planteringar, alla andra ett civiliseradt samhälles fördelar onämnda, är det ej väl använda pengar att lämna ett bidrag till allt sådant, och det är hvad man gör, då man betalar kommunalskatt.

En fackförening, en sjukkassa, kräfver med all rätt tillskott af sina medlemmar för allas bästa, och vikten däraf inser en hvar. Alldeles det-samma äger rum genom skatten, fastän sammanslutningen här omfattar en mångfald individer: kommunen, eller alla dessa kommuner: staten. Ingen kunde ensam skaffa sig den trygghet och de fördelar, som man nu genom staten och kommunen åtnjuter. Bör man ej då med glädje lämna sitt bidrag?

Om detta bidrag utgår i proportion till hvars och ens betalningsförmåga, det är en annan fråga, som den enskilde individen ej har tillräcklig öfverblick öfver förhållandena för att kunna besvara, utan får lämna åt statsmän och riksdag att pröfva och afgöra; men att man bör betala sin andel, det borde en hvar göra klart för sig, för att kunna förklara det äfven för andra. Skatten bör betalas utan afvoghet, men måhända kunde åtskilligt göras för att för dem, som hafva små inkomster, underlätta fullgörandet af denna plikt, som nu ofta kännes mycket tung.

I Stockholm erlägger den familjeförsörjare, som har en årsinkomst lägre än 700 kr., endast mantalspengar och sjukvårdsavgift med tillhopa 70 öre för man och 35 öre för kvinna, men är för öfrigt fri från direkta skatter.

För inkomst intill 3,000 kr. medgifves vid beskattningen afdrag af växlande storlek i förhållande till inkomstsumman.

Familjeförsörjare med en inkomst under 6,000 kr. få för hemmavaraande minderåriga barn, hvilka måste helt underhållas, tillgodoräkna sig ett afdrag af 100 kr. för hvarje barn. Öfverstiger icke taxeringen 3,000 kr., kan ytterligare lindring i inkomstskatten under särdeles ömmande omständigheter

